

Auke H. Vlagsma: Het Niehoff-orgel uit de Sint-Jan van Gouda. Van renaissance-orgel tot lege kassen in Abcoude

Het Orgel, 113/3 (mei 2017)

Bijlage met transcripties van archiefstukken

DE BOUW VAN HET ORGEL DOOR HENDRIK EN NICOLAAS NIEHOFF

Het contract van 11 juni 1556 luidde als volgt:

Bij forme ende manieren hier nabescreven soe sijn die kerckmeesters van St.-Janskercke ter Gouda nu ter tijdt geaccordeert met meester Henrick Niehoff ende Jaspar Jansz ende Claes Henricxsz orghelmakers tot 's-Hertogenbosch ende hebben hen anbesteed een orgel te leveren ende te stellen in de kercke voornoemd als bij maniere van besteck hier naevolcht.

*In den eersten voor dat principael werck sullen wesen een Prestant van tinnewerck goet ende schoen van ses voet diep luidende.
Noch een Holpijp van ses voeten luidende, doorgaande als dat behoort.
Een Octaeff van drie voeten.
Een Mixtuijre sulcx als behoort.
Een Scherp oick behoort welcke voornoemde registers 't Principael maken.*

*Item noch op een ander secreet een Holpijp van zes voeten.
Een Nazat Cijncke
Item noch een Nachthoorn manualiter beginnende in 't andere cesolfaut ten eijnde toe uijt.
Een Suflet op een octaeff luidende.*

Eenen Trompet van ses voeten luidende.

Item dese voornoemde registers sullen hebben twee secreten met springende registers als nu die maniere es ende sullen hebben een clavier van vier octaven dairvan die onderste octaeff sal wesen tot behouf van de Bastrompet.

Item noch een secreet op het pedael, waerop staen sullen twee registers.

Te weten een goede Bastrompet welck men sal mogen spelen pedaliter ende manualiter, welck pedael oick roeren sal 't principael clavier.

Noch dairop een Nachthoorn sulcx als behoort.

Item een Nachtegael sprekende op alle die voorszegde clavieren.

Item een Tremblant sprekende op die geluiden dairtoe dienende.

Voorts sullen tot dit voorszegde werck wesen vier houtten goede balgen sulcx als in de Oude Kerck tot Delft leggen.

Dat houtwerck van dit voorszegde werck sal in alle manieren wesen als dat patroon dat hangt in der kercke ter Goude an de noort pillaere.

Noch sal 't voornoemde werck hebben een posetijff achter aen de rugge van houtwerck ende den stoel nae uijtwijsen 't patroen voorszegde dairvan sijnde sonder 't lampet welck de kerck sal laten maken op hoer costen waerinne staen sullen dese navolgende registeren:

In de eerste een Fleuijten van drie voeten schoen ende fraeij van tinnewerck gemaict.

Een Quijntedeën van ses voeten luidende.

Een Holpijp van anderhalf voeten.

Een ruijsende Simmel.

Een goede Schalmeije.

Dese voornoemde geluiden sullen hebben een clavier van drie octaven ende dese voornoemde clavieren sal men alle tsamen moghen spelen ad placitum. (naar behagen)

Dit voornoemde werck mit sijn positijff heeft meester Heindrijck orgelmaker vant 's-Hertogenbosch angenomen te maken voor die somme van drie hondert ende tachtich karolus guldens tot twintich stuvers den gulden. Te betalen in promptis tachtich der voornoemde guldens; ende ten dage van de leveringhe vijf en tseventich karolus guldens; ende voorts alle jaere dairan volgende vijf en tseventich karolus guldens ter volder betalinge toe uijtgesejt sijn casen tot twee hondert pont die hem hierenboven sullen volgen. Item dit voornoemde werck sal d' voornoemde meester Heindrick gehouden wesen te leveren ten dage van Goude kermesse thocommende anno seven ende vijftich ende dat op sijn selffs costen uijtgenomen dat grof houtwerck ende ijsserwerck, stellagie 't welck die kerckmeesters buijten des voornoemde meester Heijndricks costen leveren sullen.

Voorts soe wanneer dese voornoemde meester ter Goude gecomen sijnde dit voorszegde werck te leveren sal die kerck gehouden wesen d' selfde huijsvestinge te besorgen als sij in voortijden gedaen heeft ende tolvrij. Voorts belooft dese voornoemde meester als bovendit voorszegde werck te onderhouden den tijt van drie jairen t'skerks costen des t'oirconden hebben die burgemeesters, kerckmeesters, getijdemesters ende meester Heindrick voornoemd dese voorszegde voorwaerden onderteijckent den elffsten Junij anno XVe sess en vijftich.

*Simon Henrich
bij mij Job Daemsz
bij mijn Ghijsbert Aertz
bij mijn Qurijn Dierckz van Soeburgh
J.G. Heij Daemz
Jan Janssz Ouwater
P.G. Gruijter*

Onderaan staan de volgende verklaringen:

*Ick Claes Henrickzoon Bekenne van dit werrick ten vollen betaelt te wesen te weten den eersten termijn ende den laesten tot volder betalinghe toe.
In kennis der warheijt heb ick dit onderteijckent.*

Bij mijn Claes Henricksz

*Duer versoecke van de kerckmeijsters van der Goude soe heb ick Pontijan Adrijaenz, organist tot Woerden, dit werck ofte voorwaerden hierin
verhaelt gelaudeert ende lauderent, dat nae wietenschap mijn verstandt, ende bij mijnder zielen zalicheijt geschiet den XIX^{en} Decembris 1558.*

Bij mijn Pontijaen Adrijaenz, organist tot Woerden

VERBOUWING DOOR DIRCK PETERSZOOM DE SWART in 1601

Contract van Dirck Pijetersz op 9 juli 1601¹

Op huijden hebben de kerckmeesteren van Sint Janskerk der Stede van der Goude aenbestedt meester Dirck Pijeterssen Orgelmaecker tot Utrecht, omme te repareren ende vernieuwen het positijff van de orgelen in de voorsz. kercke sulcx als hijer nae volght. Te weten dat den voorszegde meester Dirck Pijeterssen sal maecken een nijeuw secreet van goedt droog eicken wagenschot, dat daer best toe dienen sal, met alle behouften daer aen appendeerende ende behorende hoedanich 't selve genoomen souden worden ende daer te brengen een goedt principael van vijf registers als een quintedeende van ses voeten, een prestant van drije voet, een octaeffe van anderhalf voet ende een mixtuijrr maekend 't principael ende noch een tousijn van ses voeten. Welverstaende dat hij sal instaan ende voldoen mit de voorszegde registers nu int voorszegde positijff sijnde ten waere dat eenige pijpen van dien qauet ende niet dijenstich daer toe waeren gevallen, hij deselve sal moeten vernieuwen sulx dattet behoorlijk sal moeten

¹ Gouda, Streekarchief Midden-Holland, inv.no. SAMH 0566-188a en b.

spreecken in eenich nijen gemaecte positijff. Sal voort het secreet van den pedael vermaecken verleeren ende sij al ordentelijck van den eijzen invoegen. Ende mede als oft vernijent waer moeten maecken met dese register daer nu op staende ende lujdende met alle appendentien van dijen niets uijtgesondert. Sal mede het bovenste werck van ses voet veraccorderen ende pleneren int gelijkx te vougen oft nijeuw waere.

*Alle welcke de voorszegde Dirck Pijeters aengenomen ende belooft heeft binnen drije maenden te voldoen ende wel gemaect op te leveren ende off ?*** ijertune ijert verruijmt off gecommitteert waer tselve perfectelijck te maecken nae den eisz.*

Sal hij daer aen een maende te begaen ende 't gehele werck te onderhouden sijn leven lanck geduijrende voor alle twelck van dijn beloven de voorsz Mr. Dirck Pietersen te betalen de somme van hondert twee ende dertich gulden tijen stuvers, elck gulden gereeckent to veertich grooten vlaems soo haest als voorszegde werck gemaect geleverd ende bij de meesters opgenomen sal zijn welcke leeveringe hij gehouden was te doen uijterlick binnen drie maanden eerstcomende ofte als des doenlick sij. Soude hij daer nae voor omderhouden ijt meer sal genieten dan voorszegd staet. Des toirconde deses bij de voorszegde contrahenten onderteijckend 9 juli anno 1601.

Piter Pitzsz

Carel Jaspers

Jan Pietersz

Jan Duercks de lange

Dierck Pieterse

Maerten Pietersen

Onderaan staan de volgende verklaringen:

Ick Jacob Janssen bekenne ontfangen te hebben van kerckmeesters der Stede Gouda in mindering van de voorszegde contracten de somma van een hondert gulden. In kennisse der waerheijt hebbe ick dit onderteijckent desen 9 october anno 1601. Bij mijn soon Jans.

Ick Mr. Dirck Pietersen bekenne ontfangen te hebben van de kerckmeesters van St. Janskerck binnen Gouda de somma van twee ende dertich gulden thien stuiver ende dat in volder betalinge van desen contract in kennisse der waerheijt dit onderteijckent desen 13 september anno 1602.

Dierck Petersch.

VERBOUWING DOOR GALTUS EN GERMER VAN HAGERBEER 1636-1638

I Reparatie van het Orgel van der Goude

A In den eersten drie nieuwe blaesbalgen met de wintlaeden daer aen dependerende

B Voorts het pedael in het welck sijn dese Registeren te weten een Prestant van ses voet, een Touseijn van ses voet, en een Trompet van ses Voet te veranderen te weten een Bordon van 12 voet een Prestant van 6 voet ende een Trompet van 6 voet ende daer noch aen brengen dese thoonen te weten cis, gis, ais ende delasolre

C Voort poosetief te verbreden ende de Prestant die voor staet de welck niet en spreect daer van te maecten een register daer het best bequaemst sal toe dienen. Voorts het secreet verlengen, om de andere registers die daer in sijn meerder ruimte te geven

D Voorts het bovenste werck in te brengen een register genaemt Vox Humana in de plaets van de Schufflet van drie quartier voets

E Voort al het pijpwerck uit nemen, reijnijgen van vuijlicheit ende te versijn van alles daer aen noodich sijnde

F Ende de secreeten uijt te neemen oock te versien tegen alle huijlingen, door spreken ende mee sprecken

G Voorts het geheele werck pertenant te ackordeeren

II Prijsopgave van de werkzaamheden

- a Voor de 3 nieuwe blaesbalcken met de wintladen tot de secreeten met het tramlant 225.0.0
- b Voor het pedael te vergrooten 150.0.0
- c Voor het posetief te veranderen 75.0.0
- d Voor het register Vox humana en de ander op andere plaets te transporteeren 100.0.0
- e Van al het pijpwerck te reparereen, van schuren ende tgeen van daer aen ontramseneert mocht wesen 50.0.0
- f Voor de secreeten uijt te neemen, te vorsien ende weder in sijn plaets te leggen dat het gangbaer is, met alle conditiën daertoe behoorende 80.0.0
- g Voort het geheele werck pertenent eegael te doen aen spreecken ende te ackordeeren 120.0.0

*Behalven sullen de heeren Carckmeesteren ons belijven te gunnen
En vrij stijger en blaser en ijser werck en cooperwerck vrij.*

III Accoord met Dirck Thonisz. schrijnwerker, voor het maken van drie torentjes op het rugwerk van het orgel.

Op huijden den 14 decembris anno XVI^f zeven ende dartich hebben de heeren kerckmeesteren aenbesteet Dirck Thonisz en schrijnwerker, gelijk oock de voorszegde Dirck Thonisz heeft aengenomen bij de hoop te maecken drie thorentges opt positijff van 't orgel in de Sint Janskerck als een te midswegen en een aen ofte op elcke houck volgende 't ontwerp en patroon bij Pieter Jansz Oosterlach beeltsnider en schrijnwerker daer van gemaect. Te weten dat de voorszegde Dirck tot 't voorszegde thorenwerck selffs op sijne kosten alleen gehouden sal wesen te leveren alle 't hout daer toe nodich sijnde, het draijwerck en snijwerck op sijne kosten sal laten sniden en draijen, mitsgaders daer aen sal leveren alle 't ijserwerck, spijckers en alle materialen daer toe dienende. Ende de heeren Kerckmeesteren gehouden sijn hem te betalen voort selve werck de somme van

vijftich guldens te 40 groten wanneer 't selve werck ten vollen 't haren rententement volmaeckt sal wesen. Alles sonder arge of list ter kennisse der waerheijt bij de voorszegde Dirck Thoniszzen ondertekent.

Dierck Thomussen

IV Memorie van de reparatie van den orgel bij gissinge gestelt bij Mr. Galtus Germersz. ende sijn soon

A In den eersten drije nieuwe blaesbalgen met de wintlaeden daer aen dependerende 125.0.0

B Voort pedael int welck sijn dese Registers: Een Prestant van ses voet, een touseijn van ses voet, ende een Trompet van ses voet. Ende daer noch aen te brengen dese thoonen te weten cis, gis, ais ende delasolre 150.0.0

C Voort positijff te verbreedten en 't Prestant dat voor staet dat niet en spreeckt daer van te maken een Register daert best ende bequamste sal toe dienen, voor het secreet te verlangen, om de andere registers die daer in sijn meerdere ruimte te geven 75.0.0

D Voort int bovenste werck te brengen het register genaemt Vox Humana in de plaets vant Sufflet van drije quartier voets 100.0.0

E Voorts alt pijpwerck uit te nemen, reijnigen van vuijlicheijt 50.0.0 ende te versijn van alles daer aen noodich is

Ende de secreeten uijt te nemen ende te versien tegens alle Huijlingen door spreken ende mee spreken

G Voorts het geheele werck pertenent te ackordeeren

V. Notariële acte van oplevering, 23 december 1638
(de gestippelde delen zijn onleesbaar)

Op huijden 23 december 1638 hebben de ondergeschreven meesters en organisten der steden Haerlem en Leijden... .. beschreven en ontboden uijt ... van wegen Heeren Kerckmeesters van St.-Janskercke binnen de stede van der Goude omme behoorlijcke forme op te nemen ende te approberen de bestedinge van't vermaken van den orgel der voorszegde kercke en op het subjeckt ende contract van bestedinge wel gelet, ende tselve rijpelijk geexamineert ende verder alle gelegentheden van egal dependerende ende scherpelijck gevisiteerd ende daer van proeve genomen hebbende de herstellinge ende verbeteringen en de vermakinge van den selven orgel aengenomen bij meesters Galtus Garmersz ende Garmer Galtusz. Orgelmakers van't Amersfoort vader ende zone respectievelike gelaudeert ende der selfden werck voor goet opgenomen, doch met expresse reserve dat alle de incorrechtheden vant voorgemelde werck in de voorszegde contracte gestipuleert tot laste van voorsz. kerckmeesters sijluiden respectievelijken sullen beloven ende promitteren inde handen voor voorsz. Heeren Kerckmeesters sulcx sij beloven ende permitteren bij dese te sullen emenderen, corrigeren ende verbeteren ende voldoen. Mitsgaders in conformité van voorsz contract tselfde werck in behoorlijcke en sijnde gestipuleerde forme voor ende alleen sij lieden kerck meesters tselfde werck incorrect in discoort ende verlatende uijt des stede souden strecken onder verbande ende const... als naar regten daer toe staende. Oirconde geteijckent dato en dagh ut supra

*Galtus van Hagerbeer Cornelis Helmbreker testis Debisterhout
Garmer Galtuszoon Alewijn de Vois notaris 1638*

CONTRACT MET ORGELMAKER BERNARDUS FRICK

Tekst van het contract uit de resoluties van de kerkmeesters ²

Wat ons orgel van nooden heeft is voor eerst vier nieuwen Blaesbalcken, van den oude en sal daer toe niets van gebruyckt worden als de onderste ende de bovenste bladeren, alsoo sij alle vier even lanck ende breed sullen sijn als de ouden, met twee vouwen van wagenschotten spaenen, de breette van tien duym. De canaelen daer de wind deur gaet moeten mede vernieuwt worden.

Het werck dat in 34 jaeren niet en is schoon gemaect is heel met stoff beset, al de pijpen moeten uijtgenomen en schoon gemaect uijtgesecht de groote die op sij staan moeten op een andere manier schoongemaect, al het stoff van binnen de kasten moet te degen worden uijtgeveecht. De grote die op sij staen moeten op een ander manier schoon gemaect worden, al het stoff van binnen de kasten moet te degen worden uijtgeveecht,

² Gouda, Streekarchief Midden-Holland, Archief Herv. Gem., 0566.195.

oock van buijten na de eijsch worden schoongemaect, alle de pijpen de budsen en buijlen daer uijt, de quaede en oude pijpen die niet connen perfect gestelt worden en oock de pijpen van de Tongwercken oft en ook tongen die niet wel sijn moeten goede nieuwe in de plaets gemaect worden als oock van de tuijmelaers ofte iets anders dat door lanckheijt van tijt verlopen mochte sijn moeten weder nieuwen in de plaets worden gemaect op dat alles net en curieus gestelt werden.

Noch wort nootsaekelijc vereijst dat het bovenste als onderste claewier, noch drie claewieren wort vergroot en met deselvijge registers wert getrocken.

Tgene te doen sal vallen op het blaeshuijs is, het opbreecken en toemaken van de solder het afbreecken en vergrooten vant blaeshuijsje omdat daer een blaesbalck meer sal in komen, het afbrengen en opbrengen van de blaesbalcken, hout tot een trede en daer sij op leggen sal als oock een iseren waege.

Soo de Achtbaere heeren kerckmeesteren tot dit alles gelieven te resolveren om dese meester te laeten maeken sal de meester alle de materiaelen gene uitgesondert op sijn costen doen leveren mits daer vooren genietende de somme van hondert ende veertich rijxdaelders ende noch tien ducatons daer boven oft soo de Actbare heeren het Iserwerck gelieven te leveren, ende de onkosten vant blaeshuijs te draegen soo sal de voorsz. meester het de tien ducatons minder doen.

Als het werck gedaen is, soo de Achtbare Heeren doen believeen eenige onpartijdige meester tot het opnemen te ontbieden, en enich werck niet goet bevonden wort, sal de orgelmaecker de meesters moeten betaelen en tselvijge tot contentement van d'Achtbare heeren verbeteren.

Op de voorgaende conditiën hebben de Heeren kerckmeesteren gecontracteert met Mr. Bernardus Frick Orgelmaecker dat hij het Orgel sal herstellen in alle ordres gelijk het behoort volgens het concept hier voorens gestelt ende dat tot meesters prijs waer voor hij genieten sal de somme van hondert veertigh Rijxdaelders, die hem betaelt soude werden met dartigh Rijxdaelders als de Blaesbalcken int werck sijn, de dartigh Rijxdaelders als hij mid int werck is, de resterende tachtigh Rijxdaelders als het werck ten Goeden sal opgenomen en voorts tot meesters prijs.

Actum te kamer present alle de Heeren demp to Strijen den 8 martij 16^c drie en tachtigh.

*Ter ordonnantie van de selve
P. Groenendijck*

*Bernard Frick
Orgelmacher*

In de marge:

En tien ducats daerenboven te betalen als de vier blaesbalcken int werck sijn, en de resterende penningen sal voltrocken sijn, doch dat tusschen tijde hem soo veel penningen sullen worden gegeven als de kerckmeesteren na proportie vant gedane werck in discretie sullen bevinden te behooren.

Hoewel er geen betalingen zijn te vinden aan Bernard Frick veronderstel ik toch, dat hij nieuwe balgen heeft gemaakt, want in het vervolg op de werkzaamheden aan het orgel is er geen sprake meer van de balgen, wel van het windkanaal dat er op aansluit. De overige werkzaamheden, die Frick nog zou doen aan het orgel worden in 1683 echter uitgevoerd door Nicolaes Langlez.

VERBOUWING DOOR NICOLAAS LANGLEZ

1. Het tweede akkoord van Blankenburg met Langlez

Memorie van 5 september 1684, hoe dat Signeur Blankenburg met N. Langlez zijn geaccordeert wegens het kleijn Orgel, ende dat in deser voegen te weten dat de voornoemde Blankenburg sal leveren aan den voorsz. Langlez een schrijnwerker, het hout, het loot, het ijzerwerk ende eijndelijk al dat gene noodich sal zijn tot voltreckinge van't voornoemde Cleijn Orgel, vorders dat aen mij sal betaelt worden het Buijtenwerck tgene redelijck ende billijck zal zijn boven het beloofde gelt, naer proportie van de tijt dien ick sal besteden tot dit werck. Ende bij aldien de heeren mij niet en souden willen toestaen datgene dat mij soude komen boven de geaccordeerde 240 guldens voor het secreet van het bovengesijde Cleijn orgeltien twelck ick van Gent mede gebracht hebbe.

Ende alzo den voornoemden Blankenburg wel soude wenssen noch eenige vermeerdering aen het orgel te hebben, te weten 3 nieuwe clavieren voor de hand en aen de pedael. Ende noch eenige andere dingen dewelcke ten minste souden bedragen 100 ducats, soo versoek ick d'Achtbare Heeren de resolutie van dit werk te willen uijtstellen, ter tijt en wijle, dat ick het contract sal hebben voldaan, dat ick de eer heb gehad te maken met U-lieden Achtbaarheden. Want indien ick soo veel dingen tevens ondernam, soude te beduchten sijn, dat geen goede uijtslag sal hebben.

Ick sal altijd mijn werck bevorderen met goetvinden van U-lieden Achtbaarheden om indien het mij mogelijk sal zijn het cleijn Orgel affgedaan te hebben voor den 25e van december aenstaende, op dat het selvige mag worden gebruyckt in die dagen tot dienst van de kerck, indien ick in mijn werck niet verhindert en worde. Ende alsdan zullen U-lieden Achtbaarheden een goet en durabel Orgel hebben daer sij in 2 off 3 jaeren (ja meer) niet en naer hoeven laeten sien. Ende dan stel ick aen U Achtbaarheden voor tgene redelijck, recht ende billijck zal zijn tot mijn salaris, tgene ick overgeef aen goede wille ende discretie van U-lieden Achtbaerheden, 't werck doende blijff ick.

*Den ootmoedighste ende Onderdanigste
Dienaer van Ulieden Achtbaerheden.*

Foto bijvoegen van de franse tekst

2. Accord Blanckenburgh ter camer overgeleevert 17 Marti 1685

Mons. Langlee wegens het gesloten accoort moet noch leveren ende doen t'gene hierna volgt:

Het 2^e artikel:

In het eerste accoort is begrepen dat hij het Orgel (int generael) en 't pedael moet schoon maeken, al de pijpen wel accorderen en stellen dat wij daer aff gedient sijn als oft se nieuw waeren.

Het 3^e artikel:

Het derde artikel seght dat drie nieuwe clavieren moet maeken aen 't groot Orgel sprekende met alle de registers, te weten b, h en c boven; met 't secreet pijpen ende registers twelck hij van Gent (soo hij seght) hier mede gebracht heeft.

Het 4^e artikel:

Int vierde artikel staet dat hij moet maecken een Terci van twee voet, de laagste vant hele clavier in de plaets van een halve Terci die wij int groot orgel hebben twelck maer is van een halve voet.

Het 6^e artikel:

Het seste artikel spreeckt dat hij moet maecken vijff nieuwe clavieren aent Pedael sprekende met vier registers als: Prestant 8 voet, Octaeff 4 voet, Mixtuer en Trompet van 8 voet te weten: cis d dis e f om hoogh met het secreet pijpen en registers en al dat daer aen behoort uijtwijsende tselvige seste artikel.

Het 7^e artikel:

Het 7^e artikel meldt dat het pedael sal nedertrecken het kleijn Orgel om te spelen t'een en t'andere tsamen als men wil etc.

Het 8^e artikel:

Het 8 artikel verwijst dat het clavier van het groot orgel sal doen nedergaen het cleijn orgel om te spelen als men wil met beijde orgels te samen en soo voorts als mij 't wijsende achtste artikel.

Verta

3. Aantekeningen van Gerbrand van Blankenburg bij het eerste contract van Langlez

Mijn opstel van't gene Langlee boven 't contract heeft gemaakt.

Hebbende kunnen volstaan met alle de pijpen uit te vegen en alle die nog staan konden, weer te plaatsen, en te stellen. Zo heeft hij ze alle die te verbeteren waren, tot nieuwe gemaakt (welk alles men kan onderkennen, en zien wat nieuw gesoudeerd is of niet). Dus gedaan om de pijpen te krijgen in een andere stand tot kragt van geluid.

2. Heeft niet alleen vermaakt de windbuis daar in't eerste accoord van gespecificeerd is, maar alle de windbuizen 't heele orgel door.

3. Een nieuw tramlant om de Vox humana, die int groot orgel is, natuurlijk te maken.

4. Nieuw trompet.

5. In de plaats van een klein scherp, geproportioneerd na ons oud klein orgel, een groote mixture, geproportioneerd na een groot orgel.

6. Nieuw clavier.

7. Nieuw abregé, ofte clavier van 't handclavier tot aan 't secreet.

8. Nieuw bijvoegsel van 3 clavieren boven.

9. Nieuw bijvoegsel van 4 clavieren onder.

10. Behalven nog aan 't Prestant van 8 vt een octave pijpen, onder komende nu tot de 8 voet toe. Waarvan de laagste 7 pijpen, 225 pond wegen.

4. Aantekeningen van de kerkmeesters over afspraken met Langlez juni 1685

*Copije van't gene in de zake van Mr. Langlee van ons is aangetekend,
hebbende met hem gebesoigneert. Door last van d'Edele Heeren Kerkmeesteren den 16 en 17 junij 1685.*

D 'Edele Heeren verwerpende zijn ingeleverde rekening der dag=gelden, kunnen geven voor redenen:

I Dat hij te veel 's daags eist

II Dat hij, den tijd alzo rekenende, van de navolgende artikelen (daer hij volgens 't eerste accoord was verpligt) tweemaal betaalt zoude worden als,

- 1. 'T werk schoonmaken, monteeren, repareren en stellen, alle de pijpen om er van gediend te zijn als nieuwe*
- 2. De windbuis aan het blaashuis*
- 3. Een octave pijpen onder aan 't prestant van 8 voet, komende tot 4 voet toe.*
- 4. Absentijen*
- 5 'T herdoen vant prestant van 8 voet 't welke hij, tegens contract op 6 voet hadde gemaakt.*

Aangaande I

Hij heeft van de voormiddag (den 17^e junij) aangeboden, zig met 4 guldens daags, en kostgeld (5 guldens 's weeks, zoals hij tot Mr van Meeuwen verteert) te consenteeren. Zijnde zijn tijd ingegaan den 1 sept. 1684 en geeijndigd den 31 maj 1685, mits daer aftrekkende alle absentie, zo van Zondagen, Heilige dagen als andersins,

Aangaande II

*Staat te lesen, dat die artikelen zouden kunnen begroot worden, En van de generale somme der daggelden afgetrokken: Welke aftrekking zoude kunnen gereserveerd werden tot tijd en wijle; wanneer de Edele Heeren in plaatse van hem de volle somme te betalen, een somme gelds inhielden om hem te verpligten, tot het wel executeren van het werk 't geen hij nog maken moet.
(in de marge worden de artikelnummers van het eerste acoord genoemd)*

5. Aantekeningen van Blankenburg betreffende de repliek van Langlez op diens visie.

Copije van 't gene Mr. Langlez op mijn voorgaande eerste artikel heeft aangetekend.

Hij zegt het heele werk zodanig te hebben vernieuwd dat hij van alle pijpen, die er in waren, niet meer dan 210 oude heeft geïmplojeerd.

Hij zegt geheel verworpen te hebben deze navolgende registers:

Schalmei Scherp Superoctave Octave 2 vt. ½ Prestant 8 voet

En in deselver plaatse gebracht te hebben deze navolgende nieuwe:

Trompet Mixture Superoctave Octave 2 vt. 1 Prestant 8 voet

Kiesende uit de verworpene voornoemde registers al dat nog goed was, om 't zelve te implojeeren tot vergoedinge van alle de verslete pijpen, die hij in de overige registers mogte rancontreren.

Dus verre gehandeld, op heden den 17 junij. Doch hebbe nog niet kunnen krijgen tot het begroten der posten, alzo fuctineerde zulks met meerder tijd diende te geschieden.

G. van Blankenburg.

6. Aantekeningen Blankenburg over accoord met Langlez van 5 sept 1685.

Memorie van 5 september 1685 aengaende Monsieur N. Langlée zijn memorie van de 5 september voorleden hoe hij met ons geaccordeert soude sijn wegens 't kleijn Orgel.

Tis sulx na Monsieur Langlee soo lange gewacht tot hij ons gelt in sijn beurs hadde en 't kleijn Orgel afgebroocken ons opt orgel heeft gebracht. Seggende siet daer mijn secreet dat ick beloofd hebbe te maecken voor de somme van 240 gulden. Nu moeten wij eens spreken wat ik sal hebben voor de toebehoorte. Doch wij bewesen hem claerlijk dat hij voor die voornoemde somme selfs schuldich was alles daer toe te leveren als oock te maeken. Doen Monsieur Langlee merckte dat wij hem daer inne niet soude willen behulpsaem sijn, versocht dan alleens het loot ende het geschaeff tot de nieuwe pijpen. T'welck wij over ons genomen ende hem hebben geaccordeert, om verder moeilijkheijt soo voor de Ed. Achtbare Heeren als met Monsieur Langlee te schuwen. Op hope dat haer Edele Achtbaarheden niet quaelijck soude nemen. Docht mits de conditiën en handtasting van dat Monsieur Langlee nooit d'Edele Achtbare Heeren soude laeten blijcken.

Aldus geaccordeert op dato als boven in presentien van mijn Soon

Bij mij Gerbrand van Blankenburg.

VERBOUWING DOOR JACOBUS COOLS

Conceptovereenkomst met Jacobus Cools, juni 1688

Aen de Achtbare heeren kerckmeesteren

Om te mijden t'vergroten van de kas van't groot orgel ofte bovenste werck. Soo presenteert Mr. Jacob te maecken een nieuw secreet waertoe hij segt enigh out hout heeft doch daer te cort sal comen, sullende de Ed. Achtbare heeren gelieven te bekostigen, item noch het koperdraet tot dit nieuwe secreet sonder iets meer maer alles geld, materiaelen uijtgesondert sal hij vorders aen dit nieuwe secreet bekostijgen te pretenderen ofte to eijschen de somme van drie hondert guldens doch onder conditiën 100 gulden gereed voor materialen en de resterende 200 guldens soo dat voornoemde secreet met dat gehele grote orgel volkomentlijck voor goet en serieus wort opgenomen doch soo Jacob daer gaende seggen mochte voellen sal hij niet meerder daervoor genieten of eijschen. Wijders is te weten dat het contract bij Cools met de Ed. Achtbare heeren heeft gemaect in sijn geheel sal blijven en ook geen verandering van Registers int Bovenste werck brengen als die registers die er nu in sijn, uijtgeseght dit na volgende, dat Quintfluijt 3 voet, die geoordeelt wort niet nodich te sijn, sal uijtgelaeten worden om plaets te winnen op het bewuste secreet. Doch de Tertije sijnde nu heele kleijne pijpkins, een half register to vergroten toe een Naeshaet sprekende op anderhalf voet worden beginnende van de middelste C 1½ voet. Wijders de Quintprestant van drie voet te verdubbelen van de middelst C met deser voorschreven Naeshaet midts dese voornoemde Quintprestant sal gehalveert worden op dat men de genoemde Naeshaet alleen kan gebruikken. Soo de achtbare Edele heren dit voornoemde secreet aldus met J. Cools believen aen te besteden, belooft hij dat secreet met alle sijn toebehooren soo van pijpen, als iets anders dat men soude konnen noemen aenhoorende aen dit secreet ofte groot orgel eerst te maecken en alles klaar moet hij hebben eer iets vant tegenwoordige bovenste werck sal worden om uijt te breeken. Belooft mede aent voornoemde werck continuelijck te wercken tot het voltoijt sal zijn op dat de orgelist haer volledig kan ghebruicken, eer het pedael sal worden verandert ende worden geroert. Het Trompet int pedael als oock int cleijn orgel sal Mr. Cools mede ten eerste stellen ende ondertusschen onderhouden op dat de kerck daer van kan gedient worden.³

Vertooningh aan d'Edele Achtbare Heeren kerckmeesteren.

Hoe Mr. Jacobus Cools presenteerde tot groote nutticheijt en kleijne kosten, volgens onse ordonnantie te maecken een derde clavier in de hand sprekende op 16 voet door middel van't pedaal.'t Pedael heeft nu 21 clavieren oft heele en halve toonen moet daer noch bij maecken volgens het contract onder 4 en boven 5 clavieren tsamen 30 clavieren.

³ Gouda, Streekarchief Midden-Holland, Archief Herv. Gem., 0566. 198

Wanneer hij die voornoemde 30 clavieren vermeerdere met noch 19 daer boven, sal wesen 49 clavieren, dienende tot het voorschreven derde clavier te volmaecken. Tot de bovengeseyde 19 clavieren moeten sijn 76 pijpen.

Tot volmaeckinghe vant Bordon van 16 voet 19 pijpen.

Tot volmaeckinghe vant Prestant van 8 voet 19 pijpen.

Tot volmaeckinghe vant Octaef van 4 voet 19 pijpen.

Tot volmaeckinghe vant Trommet van 8 voet 19 pijpen.

Te samen 76 pijpen

Noch presenteert de voorgenoemde Cools met believen van de Ed. Achtbare Heren te maeken int voornoemden derde clavier een half register grootelijk dienstich int gesang genoempt Cornet 6 dick pijpen uijt maekende 120 pijpen met de voorschreven 76 pijpen hondert en sesentnegentich pijpen. Dit voornoemde halve register sal wesen van de middelste C tot de bovenste C wesende 25 heele en halve toonen.

De voorschreven Cools presenteert het voorgenoemde clavier soo gemackelijk te maeken als ons bovenste. Oock te maeken al de drie clavieren in de hand uijt eender hand even met een cuarieus en alt werck fix (sterk) en durabel (duurzaam). Het bijgemaecte werck als oock de pijpen moeten gelijcken bij het oude dat goet is, op dat men geen onderscheijt en hoort tussen de oude ofte nieuwe pijpen. Noch een welbort omt voorschreven clavier met het pedael te gebruicken. Door't maeken van de drie clavieren wordt niet om ver gesloten van 't gene int contract begrepen is maer blijft int geheel. De coppingen te maeken na het believen van de orgelist. De pijpen sal de voornoemde Cools tot sijne kosten leveren doch al de verdere materialen de kerck als mede de timmerman voor 't gene dat timmermanswerck is.⁴

EEN BESTEK VAN JOOST DERCK JALINK OM HET ORGEL TE REPAREREN uit ca. 1711

Opstel van de reparatie die aan het Orgel nootsakelijk vereist werdt:

waar van Joost Dirck Jaarlinck Mr. Orgelmaker tot Deventer sijn dienst aan de Edele Agtbaare Heeren Kerckmeesteren laat presenteren, soo siviel en soo goet als iemant het voornoemde Orgel, in staat te brengen als het oit te vooren geweest is.

Voor eerst moeten alle de peijpen uijtgenomen en schoongemaakt worden.

⁴ Ibidem, 0566.198b.

Ten 2-den de peijpen egaal geïntoneerd.

Ten 3-den nieuwe geaccordeert en gestemt.

Ten 4-den de gebroken peijpen en die verdorven sijn te vernieuwen en te verbeteren.

Ten 5-den de sekreetladen (daar de pijpen op staan) moeten uijtgenomen en de deurspraken die daar in sijn dicht gemaakt worden.

Ten 6-den de blaasbalgen nevens het canaal de welcke heel on dicht zijn, geheel dicht te maken.

Ten 7-den de tongwerken die seer verlopen sijn te herstellen dat se voor goet kunnen opgenomen worden.

*'t Koppelwerk, hetwelck er te voren geweest heeft,
maar nu niet meer en is*

Voor het laast werdt vereijst dat het onderste Clavier aan het bovenste kan gekoppelt worden alsmede het Pedaal ofte het voet Clavier) aan het bovenste handt Clavier dat men het af en aan kan setten.

Kennelijk is dit verzoek niet gehonoreerd want in 1718 krijgt Johannes Duijtschot de opdracht voor een reparatie van ongeveer dezelfde inhoud uitgebreid met vervanging van enige registers waarom Camp had gevraagd. Het is trouwens merkwaardig, dat Joost Derck Jalinck naar Gouda komt vanuit Deventer terwijl Duijtschot dichterbij woonde. In de administratie van de kerkvoogden is niets over dit voorval te vinden.

REPARATIE EN UITBREIDING JOHANNES DUIJTSCHOT 1718

Beschrijving van de werkzaamheden, d.d. 28 juni 1718.⁵

Conditie waar naar de Heeren Kerkmeester van St.-Jan binnen Gouda hebben aanbesteed het maken en repareeren van den orgel staande binnen de voornoemde kerk aan Johannes Duijschot meester orgelmaker tot genoegende goetkeuringe van soodanige meesters als de Heren kerkmeesters (het werk volbracht sijnde) daar toe sullen komen te authoriseeren, ende ook eerder geen gelt en sal genieten voor en alear dat het zelve werk zal wezen voor goet gekeurt.

⁵ Ibidem, 0566.015, fol. 116vo.

Eerstelijk moeten de blaasbalken wel dicht gemaakt werden, de screeten en wint kookers mede dicht en met een van doorspraak gesuijvert werden.

2

Alle de pijpen moeten uijtgenomen worden, van stoff gesuijvert en wel doen spreken.

3

De geboge pijpen en andere gedevalideerde pijpen te hermaken.

4

De trompetten off tongwerken, die nu ten eene maal buijten staat van goed gebruik zijn, soo in het rughpositieff, boven werk, als mede int pedael te herstellen en te verbeteren.

5

De handt clauwieren te maaken dat wel recht en gelijk leggen, als mede het voet pedaal, dat wel en sonder gebrek gebruik kan werden.

6

Een copping te maken dat het booven handt clawier kan gekoppeld werden aan het onder hant clawier en dat deze coppingh kan halleveren op de middelste off derde C voor de linker en regter hand.

7

Nog een koppelingh te maaken voor het voet pedaal dat het zelven kan speelen met het boven handt Clawier en dat het zelven kan off en aangeset werden.

8

En het boven werk van darde oft middelste C een Cornet in de regter handt drie dick te maken in de plaats van de Nasaat.

9

Nogh het register het Scharp van de middelste C te vergrooten op de bequaamste manier.

10

Vorder het geheele orgel wel te herstellen en te accordeeren soo veel doenlijck en mogelijk dat het van onpartijdige meesters magh goed gekeurd worden.

11

Den aanneemer sal gehouden sijn binnen den tijd van 14 dagen een aanvangh van het werk te doen en het selve te beginnen, en vervolgens aan den anderen aff moeten maken, sonder eenig delaj ofte uijtstel ende voor de eerste november dese jaars 1718 moeten wesen voltrocken ende aft gedaan.

De Heren kerkmeesteren sullen tot haar eijgen kosten moeten versorgen een persoon die de blaasbalcken treckt onder het stellen van het orgel als mede een steijgering doen stellen voor het orgel om bij de pijpen te kunnen komen, om de selve uijt en in te konnen setten, verders vuur en ligt besorgen tot noodig gebruik van het orgel, mitsgaders een timmerman om de groote pijpen, in te helpen setten als het noodig is.

Dit bovenstaande werk heeft den voornoemden Johannes Duijschot meester Orgelmaker aangenomen te maken voor de somme van 500 gl, en dat op sijn eijgen kosten en dranck, actum ter camer den 28 junij 1718. Toirconde bij den aanneemer geteijckent en was geteijckend.

Johannes Duijschodt

Hendrik Galtuszoon van Hagerbeer (1636-1648)

Contract van organist Hendrik van Hagerbeer, 17 december 1638

Onder conditien ende voorwaarden hijer naer volgende soo hebben de Heeren Kerkmeesters van St.-Janskerk der stede van de Goude op een nieu aengenomen Mr. Heijndrick Galtis haren Organist, gelijk oock den selfden hem verbonden heeft ende verbindt mits desen den tijt van zes eerstcomenden en achtereenvolgende jaren, ingaende primo Januarij anno XVI^c negen en dertich, dat hij gehouden sal sijn den orgel in de voorschreven kerck waer te nemen ende tselve altijt voor en naer de predicatiën, onder t'singen van de psalmen, mitsgaders alle middaghs, ende des avonts, ende oock als het de Heeren magistraten, kerckmeesters ende predicanten goet sullen vinden, mitsgaders dat hij voorschreven orgel sal stellen ende het tongwerck onderhouden naer behooren. Daer voren hij genieten en ontfangen zal alle jaren de somme van vijff hondert guldens te XV grooten boven ende onvermindert sijne gewoonlicke huijre van de huijsinge voor hem gedestineert, welcke somme van vijff hondert guldens den vooscr. Mr. Heijndrick betaelt sal worden alle vijrendeel jaers ter kerckecamer met de somme van hondert ende vijff ende twintich gelijcke guldens, daer van 't eerste vijrendeel vervallen ende verschenen op den laetsten Martij anno XVI^c negen ende dertig, onder expresse conditie dat Mr. Heijndrick vooscreven gehouden sal wesen voor 't expireren van de voorszegde ses jaeren de Heren Kerckmeesters een jaer van te voren te waerschouwen soo hij hem in de voorszegde aenneminghe of te conditiën niet langer wilde continueren. Tot onderhouinge ende voldoeninge van de vooscreven conditien ende voorwaerden, soo heeft de vooscreven Mr. Heijndrick Galtis verbonden ende verbindt mits desen sijn persoon ende goederen present ende toecomende egeen uijtgesondert, macende die subiet alle rechten ende rechteren. Alles sonder arch ofte list. T'oirconde dit bij hem onderteijckent, desen VII^{den} Decembris anno XVI^c acht ende dertich

Hendrick Galtussen van Hagerbeer

Camp Dircksz. Camp (1708-1712)

Brief van organist Camp Dirxs Camp aan de kerkmeesters 27 juli 1711⁶

Is mij van Hare Edele (rakende de reparatie van het Orgel:) een andere Conditie als wel van mij opgesteld was, voorgesteld: welke niet onbillijk is (om dat se gang zoude houden:) namentlijk dat Hare Edele mij presenteerden mijn tractement te verhogen met dertig guldens jaarlijx: voor welke vermeerdering ik de van mij opgestelde Reparatie zoude moeten doen: waar op ik hare Edele geantwoord hebbe, dat dat wat weinig was.

Daar op hebben hare Edele mij geordonneert een ontwerpje te maken, om te zien of men door zodanigen weg een accoord zoude kunnen treffen. Dat mijn tractement vrij wat minder is als de voorgaande organist Gerbrand van Blankenburg genoten heeft ken hare Edele niet onbekend zijn: hoewel ik gehoopt hebbe gehad, dat als de Edele Groot Agtbare Heeren Borgermeesteren mij geliefden te begunstigen met het organistschap, de vijfhondert gulden kerktractement zonder Cours gehouden hebben.

De wijl Hare Edele mij nu een verhooging van tractement presenteren (mits dat ik de van mij opgestelde Reparatie doe) welke ik van Hare Edele als een goede gunst met verheuging ontfangen hebbe: en mij daaarenboven toegelaten is een eischend ontwerp te mogen opstellen, neem ik de vrijmoedigheid te versoeken dat Hare Edele mij zullen gelieven te gunnen vijftig guldens jaarlijx tot verhooging vant Tractement en een Honorarium als ik de Reparatie zal gedaan hebben: mits de verhooging van Tractement begin zal nemen met de eerste verschijndag.

Hopende dit voorstel aan de Edele Heeren niet onaangenaam te zullen zijn, werd van mij een gunstig antwoord verwagt.

Kamp.

⁶ Ibidem, 0566.199.